

HJULSJÖ KYRKA

Hjulsjöby 7:1, Hjulsjö församling, Hällefors kommun, Örebro län

BESKRIVNING OCH HISTORIK

Kyrkomiljön

Hjulsjö kyrka ligger i en bergslagsby med sammanhållen bebyggelse kring kyrkan längs den gamla landsvägens sträckning. Den är omgiven av öppna odlingslandskap. Hjulsjö by med kyrka ingår i ett område av riksintresse för kulturmiljövården.

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården omges av en häck i norr, en kallmurad stenmur i öster som i söder övergår i en stödmur. Innanför löper en trädkrans av olika trädarter. Det finns tre entréer till kyrkogården. Den i norr och väster har grindstolpar av huggen sten, med borttagna grindar, den i söder är en trappa i stödmuren. Kyrkogården är gräsbevuxen med grusgångar, runt kyrkan och mot entréerna i norr och väster är gångarna belagda med plattor. På kyrkogården finns några äldre gravvårdar med gjutjärnskors och järnstaket som vittnar om traktens järnhantering.

Kyrkan har en korsformad plan med vidbyggd sakristia i norr och torn i väster. Koret i öster och långhusets västra del har snedskurna hörn medan norra och södra korsarmarna smalnar av utåt. Väggarna som är av timmer är spånklädda och rödfärgade med vita snickerier. Korsarmarna avslutas upptill med vitmålade, klassicerande gavelfrontoner. Långhus och

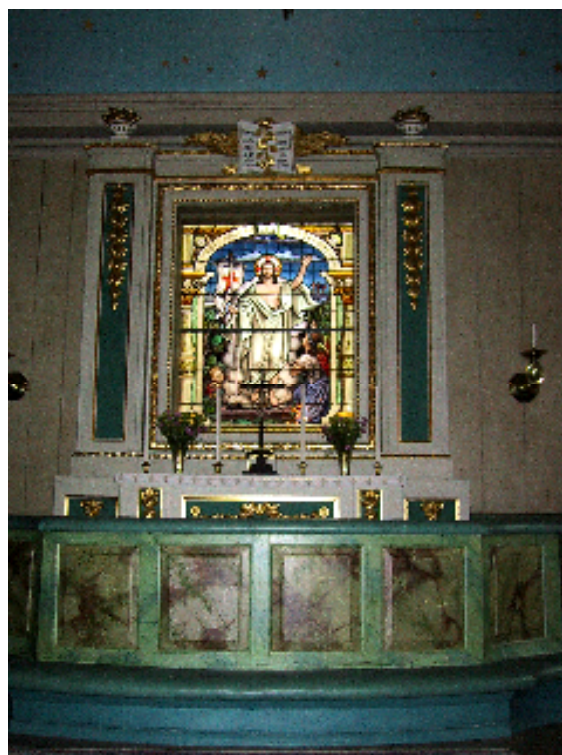
korsarmar täcks med ett helvalmat brutet tak, sakristian av ett valmat sadeltak och tornet med en svängd 1700-tals huv, samtliga av spån.

Kyrkan uppfördes ursprungligen som kapell 1643-46. Det var en rektangulär byggnad av timmer med avfasade hörn och rödmålade spånklädda fasader. 1679 fick kyrkan sin predikstol i renässansstil.

Kapellet blev efter hand för litet för den växande befolkningen och utvidgades på 1730-talet med avsmalnande korsarmar i norr och söder som avslutades upptill med klassicerande gavelfrontoner. Kyrkorummets plana trätak ersattes med ett tunnvalv av trä.

Under andra delen av 1700-talet fick kyrkan en dopängel samt en altarpupsats i klassicerande stil.

1785 tillfogades ett torn till kyrkan med en svängd spånklädd huv. Vid samma tillfälle uppfördes en orgelläktare i gustaviansk stil för kyrkans första orgel.

1832 lades kyrkans spåntak om. Troligtvis var det vid detta tillfälle man använde det äldre innertaket med takmålningar som underlag för det nya spåntaket.

1860 utfördes en invändig renovering då interiören målades om. Bland annat målades kortaket blått och dekorerades med guldstjärnor. Väggar och pilastrar marmorades och samtlig inredning fick ny färgsättning.

1884 fick kyrkan en ny orgel och orgelfasad av E.A. Setterqvist & Son.

1892 byttes den slutna bänkinredningen ut mot en öppen. Luckorna från den gamla bänkinredningen sattes upp som panel längs med väggarna. Korsarmarnas ytterdörrar som togs upp 1842 försågs vid detta tillfälle med vindfång. Fyra år senare fick koret en ny glasmålning.

1952 genomgick kyrkan en invändig renovering, under ledning av arkitekt Gunnar Hållén efter förslag av länsarkitekt Ebbe Borg, med syftet att återskapa kyrkans äldre interiör. Marmoreringen på kyrkorummets väggar målades över och alla äldre inventarier, inklusive de äldre bänkluckorna längst väggarna, återfick sin ursprungliga färgsättning.

Mässingsstjärnorna i koret ordnades som stjärnbilder. Bänkinredningen från 1892 ersattes med en öppen bänkinredning med traditionell utformning. De rektangulära fönstren byttes ut mot stickbågiga. Ett nytt orgelverk i 19 stämmor installerades bakom den befintliga orgelfasaden.

Under andra delen av 1900-talet har kyrkan genomgått underhållsarbeten såsom omläggning av kyrkans spåntak då man fann bräder från ett tidigare bemalat innertak.

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Hjulsjö är en av Örebro läns karakteristiska bergslagskyrkor med korsformad plan, uppförd av timmer med spånklädda, rödfärgade fasader och spånklätt tak. Många av bergslagskyrkorna uppfördes under 1600-talets första hälft och var då byggda som små kapell. Kyrkorna har senare, några redan i slutet av 1600-talet och de övriga under 1700-talet, genomgått en likartad utveckling och har på grund av befolkningsökning byggts till med korsarmar samt även med torn. Hjulsjö kyrka avviker något i sin planform från övriga Bergslagskyrkor med sina avsmalnande korsarmar som avslutas upptill med vitmålade, klassicerande gavelfrontoner.

På kyrkogården finns några äldre gravar med gjutjärnskors och järnstaket som vittnar om ortens järnhantering.

Kyrkorummet med sitt stora tresidigt avslutade kor präglas främst av renoveringen som utfördes på 1950-talet av arkitekt Gunnar Hållén. Renoveringen är ett uttryck för sin tids restaureringsideologi med syftet att återställa kyrkans äldre interiör. Den är ett uttryck för sin tids restaureringsideologi då man gav kyrkorummet en ny bänkinredning i traditionell form och återgick till ursprunglig färgsättning på samtliga äldre inventarier.

Kyrkorummet har kvar mycket av sin inredning från 1600- och 1700-talet så som predikstol, altarpupsats, nummertavlor, dopängel samt läktarbarriär. Koret bär spår av 1800-talets renovering genom det blåmålade taket med stjärnhimmel.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- Kyrkans föga förändrade exteriör är en god representant för Bergslagens karakteristiska timmerkyrkor med spånklädda, rödfärgade fasader samt spånbeklätt tak och tornhuv.
- Kyrkans nuvarande interiör är ett resultat av 1950-talets renovering och utgör ett vittnesbörd om sin tids syn på bevarandeideologi och gestaltning av äldre kyrkorum.
- Kyrkans bevarade inredning från 1600- och 1700-talet

Källor, litteratur och övriga uppgifter

Källor och litteratur:

Esbjörnson, Estrid, *Kyrkor i Örebro län*, Örebro 2000
Arkiv, Örebro läns museum

Inventeringsdatum: 2003-10-07

Inventerare: Anneli Borg

Ansvar kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Anneli Borg, Västerås stift och Estrid Esbjörnson, Örebro läns museum

Rapportsammanställning och foto: Anneli Borg

HJULSJÖ KYRKA

HISTORIK

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1643-46	Nyuppförd	Hjulsjö kyrka uppfördes som kapell kyrka, knuttimrad, spånklädd och rödfärgad byggnad.		Esbjörnson 2000 Örebro läns museum
1679	Fast inredning – predikstol	Predikstol i renässansstil med målningar, året 1679 är målat på korgen. <i>Behöver inte vara tillverkad detta år utan enbart bemålad. Ungefär samtida är målningen på väggen mellan korgen och ljudtaket. Inskription 1674 på väggen.</i>		Esbjörnson 2000
1732	Ändring – ombyggnad	Korsarmar byggs till i norr och söder. Korsarmarna smalnar av utåt och avslutas upptill av klassicerande gavelfrontoner. Kyrkorummet får tunnvalv av trä, tidigare plant trätak.		Esbjörnson 2000
1763	Specifika inventarier – dopfont	Ny dopängel	Skänkt av Björksjöns hyttelag	Esbjörnson 2000
1781	Fast inredning	Altaruppsatsen utgörs av ett ramverk med klassicerande, förgyllda ornament, vilka omger korfönstret med en glasmålning i. Ramverket kan vara identiskt med en ”altartavla, anskaffad genom kongl. Sekr. Heijkenskiöld, enligt ritning förfärdigad av ornamentbildhuggare Johan Ljung i Stockholm”		Esbjörnson 2000
1785	Nyuppförd	Tornet tillfogas med svängd spånklädd huv.		Esbjörnson 2000
1785	Ändring Fast inredning – orgel	Orgelläktaren i gustaviansk stil uppfördes för kyrkan första orgel.		Esbjörnson 2000
1832	Vård - underhåll	Spåntaket lades om. Troligtvis nu man använde det äldre innertaket med takmålningar som underlag.		Örebro läns museum
1842	Ändring	Ytterdörrar tas upp i korsarmarna.		Esbjörnson 2000
1846	fast inredning – glasmålning	Korfönster i gotisk stil.		Esbjörnson 2000

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1860	Invändig renovering	Interiören målades om. Taket över koret målades blått och dekorerades med guldstjärnor, övriga tak vitmålades. Väggarna och pilastrarna marmorades i blekrött respektive grönt. Bänkarna målades i ekfärg. Altare, predikstol, orgelläktare och orgelhuset målades vita och förgylldes.		Esbjörnson 2000
1884	Fast inredning – orgel	Kyrkan får ny orgel och orgelfasad	E.A. Setterqvist & Son	Esbjörnson 2000
1892	Invändig renovering	Den slutna bänkinredningen ersattes nya öppna bänkar. De gamla bänkluckorna sattes upp som en panel längs väggarna. Vindfång anordnas vid korsarmarnas dörrar.		Esbjörnson 2000
1896	Fast inredning – glasmålningar	Ny glasmålning i koret föreställande Jesu uppståndelse skänktes till kyrkan. Ersatte tidigare glasmålning.		Esbjörnson 2000
1919	Vård - underhåll	Brev angående omläggning av spåntak. Ark. Erik Fant gav anvisningar angående spån. Okänt om det utfördes.		Örebro läns museum
1952	Renovering Fast inredning - orgel	Inriktad på att återsälla kyrkans äldre interiör. De rektangulära fönstren byttes ut mot <i>stickbågiga</i> /rundbågiga med blyinfattade antikglas. De nya fönstren är något lägre än tidigare 1700-tals fönster. Väggaras marmorering målades över, mässingsstjärnorna i koret ordnades som stjärnbilder. Nya öppna bänkar med traditionell utformning. Ny bänkvärme. Alla äldre inventarier, inklusive dörluckorna på väggarna, återfick sin ursprungliga färgsättning. Predikstol och ljudtak sänks. Nytt orgelverk i 19 stämmor bakom befintlig fasad. Nytt golvbjälklag på betongplatta, de gamla tiljorna slipades och betsades i en grågrönbrun färgton. Sakristian renoveras, ny skåpinredning, förses med dubbla ytterdörrar, nytt kopplat fönster. Nya dörrar i huvudentré, ingångsdörrar från vapenhus till kyrkorummet flyttas fram. Korsarmarnas vindfång tas bort.	Ark. Gunnar Hållén efter förslag av länsark. Ebbe Borg A. Magnussons Orgelbyggeri, Göteborg	Esbjörnson 2000 Örebro läns museum

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1962-64	Vård och underhåll-takomläggning	Omläggning av spåntak. Under det befintliga spånen fann man brädor från ett äldre innertak.		Örebro läns museum
1969		Fler brädor från det bemålade innertaket påträffas på kyrkans vind, trossbotten, i tornet samt i väggarna.		Örebro läns museum
1969	Ändring	Tornet förses med en tornursanläggning med belysning. Tidigare, tomma rundlar.		Örebro läns museum
1972	Ändring - ombyggnad	Toalett installeras i vapenhuset.		Örebro läns museum
1976	Ändring	Handledare i metall/smide på var sida vid västentrén. Svartmålad.		Örebro läns museum
1980		Installation av högtalaranläggning.		Örebro läns museum
1980	Vård / underhåll	Tjärning av yttertak samt målning av plåtdetaljer.		Örebro läns museum
1993		Golvtytor oljats i en grå ton enligt befintlig modell. Framgår ej var.		Örebro läns museum
1993	Konservering	Dopängeln återfick sin äldre färgsättning.		Esbjörnson 2000
1994		Ansökt om tillstånd att konservera målning bakom predikstolen.	Konservator Jörgen Lindbergh	Örebro läns museum
1995		Önskan om ny textilförvaring.		Örebro läns museum
1996		Tillstånd från Lst för konservering av altartavla.		Örebro läns museum
1997		Textilförvaring – församlingen får rekommendation av raä att kontakta ÖLM för genomgång av textilier. <i>Inga mer handlingar om detta.</i>		Örebro läns museum
1999-2000		Önskan om att byta värmeanläggning och upprustning av övrig elutrustning. Utfört.		Örebro läns museum